

Джерела та література:

1. Хвас В. Н. «Благословляю стоголося світу...». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 4 грудня 1999 р. С. 2. (Репортаж із презентації виставки художниці Валентини Михальської «Чарівна мелодія акварелі, яка влаштована в Любомльському районному державному краєзнавчому музеї»).
2. Хвас В. Н. «Дорогу здолає той, хто йде...». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 31 липня 2008 р. С. 2. (Інтерв'ю з художницею Валентиною Михальською).
3. Хвас В. Н. «Червоне – то любов, і чорне – не журба». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 25 березня 2004 р. С. 2. (Репортаж із виставки 21 роботи графіки Валі Михальської «Червоне і чорне» у Любомльському краєзнавчому музеї).
4. Хвас В. Н. «І червоне, і чорне – то ЛЮБОВ». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 5 червня 2004 р. С. 2.
5. Хвас В. Н. «Дивосвіт Валентини Михальської у Києві». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 7 серпня 2004 р. С. 2. (Про виставку у Національній спілці художників України).
6. Хвас В. Н. «Я люблю вас, тому що просто люблю...». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 14 серпня 2004 р. С. 1. (Інтерв'ю з Валею Михальською до її 40-річчя з Днем народження).
7. Хвас В. Н. «Валентина Михальська: «Люблю любити безмежно». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 5 листопада 2015 р. С. 1. (Репортаж з виставки «Осінній вернісаж» у Любомльському краєзнавчому музеї).
8. Хвас В. Н. «У художника і слово кольорове...». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 6 жовтня 2017 р. С. 2.
9. Хвас В. Н. «Я дуже люблю своє життя і Україну». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 3 лютого 2018 р. С. 2.
10. Михальська В. М. «Червоне і чорне. Графіка». Луцьк: Місійна книжкова фабрика «Християнське життя», 2003.
10. Пузич Л. М. «Чарівний світ Валентини Михальської». *Сокальське видання «Голос з-над Бугу»*. 15 лютого 2018 р. С.5. (Про виставку у Сокальському музеї «Людина. Земля. Всесвіт»).
11. Хвас В. Н. «Її картини променяються енергією божої любові». *Любомльська райгазета «Наше життя»*. 29 березня 2018 р. С. 1.

УДК 902(477.82)

Остапюк Олександр (м. Любомль)

АРХІВНА СПАДЩИНА О. ЦИНКАЛОВСЬКОГО ПО ДОСЛІДЖЕННЮ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ ЛЮБОМЛЬЩИНИ

Цього року ми відзначаємо 125-річницю від дня народження О. М. Цинкаловського (9.01.1898 р.) – історика, археолога, краєзнавця, дослідника Волині [9].

Ім'я відомого археолога і науковця Олександра Цинкаловського, уродженця м. Володимира, знане і пошановане на Волині. Важко повірити, але так було, що одна людина за декілька десятиліть об'їздила всю історичну Волинь, зібравши сотні тисяч експонатів, серед них рукописи, стародруки, ікони, церковні архіви, археологічні матеріали і ін. і передавши їх у Львівський Архів історії унії та музеї Польщі.

В післявоєнний період, проживаючи в Польщі до останніх днів свого життя, а помер в 1983 році, він, який щиро любив Україну і рідну Волинь старався опублікувати свій науковий доробок. На жаль війна знищила багато його досліджень 1930-х років. Але залишилось те що він передав в НТШ, архів історії унії створеним митрополитом Андреем Шептицьким, також в музеї Польщі.

Внаслідок багатолітньої подвижницької праці, обстеживши усі глухі закутки нашого краю, він описав 1442 населених пункти, досліджував архіви старих церков, робив знімки, проводив розкопки, збирав і описував старі (часто рукописні) книги, ікони і відправляв у музеї Луцька, Кременця, Любліна, а найбільше до Львова, у Львівський національний музей [2, 3].

Найбільшою його працею є краєзнавчий словник «Стара Волинь і Волинське Полісся», який виданий в двох томах Інститутом дослідів Волині в Канаді в 1984 і 1986 роках. Цій праці вчений присвятив все своє життя [3].

Світлини, які не ввійшли в краєзнавчий словник були також надруковані Інститутом дослідів Волині в книзі «Старовинні пам'ятки Волині» в 1975 році де опубліковано 81 світлину з території Великої Волині, де в основному були фото церков, каплиць і костелів. В кінці цієї книги є бібліографія наукових праць професора О. Цинкаловського [4].

Заслугує на особливу увагу також його праця «Матеріали до передісторії Волині і Волинського Полісся» на польській мові, яка вийшла у Варшаві обмеженим тиражем. Один із примірників був подарований автором Волинському краєзнавчому музею [5].

У книзі «Ріка Прип'ять і її допливи», яку він видав у Канаді під псевдо Антін Бужанський, автор описує географічну зону Полісся. На підставі археологічних досліджень автор поставив собі за ціль відтворити історію заселення Полісся, один із відомих шляхів, відомий під назвою «Із варяг у греки». Книга доповнена «Археологічною картою водного шляху «Дніпро-Прип'ять-Буг» в IX–XII ст. [6].

Його наукові праці друкувались в багатьох журналах Польщі, Канади і навіть декілька виголошені на конференціях 1940–1941 років в СРСР.

Про самовіддану працю О. Цинкаловського були в газеті «Радянська Волинь» статті працівника облдержархіву В. Рожко [7].

Відомості про матеріали передані О. Цинкаловським, які зберігаються в Центральному історичному архіві м. Львів подано у статті Н. Шестакової з м. Львів [8, 33–35].

Взимку 1933 року у архів унії було відправлено Цинкаловським кілька посилок з Волині: це документи, рукописні книги, метрики, фотографії і ін. Восени того ж року він зробив для архіву «Описи церковної старовини і сучасного стану парохій» на Поліссі і Волині [8, 33–35].

В 1934 р. О. Цинкаловський зібрав для Архіву історії унії велику кількість матеріалів, серед них описи та фотографії церков Любомльського і Ковельського повітів, документи церков з сіл Новосілки, Сомин, Галиноволя, Пульмо, Яревище, Стара Гута [8, 33–35].

У 1935 році Олександр Цинкаловський зробив дарунок рідному місту видавши книгу «Княжий град Володимир».

Ознайомлюючись з архівом О. Цинкаловського в Центральному історичному архіві м. Львів в фонді 408, оп.1, спр. 1188. Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів, Т. II, з його чорновими записами у розділах Любомльщина, м. Камінь-Каширський, Ковельщина, Горохівщина, Володимирщина і частково Холмщина, на 225 аркушах виявлено багатий матеріал про археологічні об'єкти, окремі археологічні знахідки, плани городищ.

Також особлива увага звернута на архітектуру храмів, церковні архіви, рукописи, книги, ікони. По можливості він робив записи кутків і урочищ населених пунктів [1].

Записи зроблені ручкою, раніше олівцем, на окремих листах українською мовою, менше польською. Відмітки коли зроблені записи немає, але можемо стверджувати, що вони зроблені з 1929 по 1939 рік.

Завжди в своїх записах автор виділяв те, що мало українські традиції. Будучи ширим українцем, що не подобалось польській владі, він навіть часто друкував свої статті під псевдо «О. Волинець».

Ці чорнові записи дають можливість мати ширше уявлення, що ще збереглося в церквах на той час із старовини і дає можливість ідентифікувати те що є сьогодні в храмах і музеях. На жаль в цих чорнових записах не вказано, що ним придбано і куди передано, але такі записи є в іншому фонді.

В заапропонованій статті подаємо інформацію з папки «Любомльщина» і частково з інших по пам'ятках археології, назви урочищ, кутків, населених пунктів тодішнього Любомльського повіту і північних околиць Володимирського повіту, які входили в історичну Любомльщину.

с. Галиноволя – Любомльський повіт

На річці Вижівці

Село

Зацерковина «Панський куток», Сахайстрований або циганський куток. Був колись фільварок гр. Мьончинських.

Могили по дорозі до с. Кукуріки (3) в ур. «На вигоні»
в ур. «Копичка» (3)
в ур. «Скобці» (3)

На пісковій видмі коло р. Вижівка знайдено одну сокірку з діркою.

Поля і сіножаті

Скобці, Назарів, Острівки, Плавок, Дубова гірка, Струга, Копачка, Залісся, Пувланки, Лиски, Пудстав'є, Вричі, Соколів, Липки, Лютка, Зимник. [1, 50]

с. Голєндри – Любомльщина, гм. Гуща

Населення села це голанці, що оселилися тут вже більше як 300 літ.

Мова їх українська, релігія євангеліська. Є кірха.

Тип – високий, блондин, ... [1,57]

с. Вілька Угрузька – гм. Гуща, Любомльщина

Поля і сіножаті

Церковка в ур. «Стовпове поле» або «Старина», Лука, Серебрища, Видна, Пожари, Загостинець, Заостапича, Довга, Середня, Широка.

Коло ур. Церковка на річці Бузі місце зветься «Мостища».

Саме ур. «Церковка» є то до половини змите р. Бугом городище, яке високо здіймається над надбужанськими сіножатями. З заходу р. Буг підмиваючи беріг розмила вже половину городища, земля (пісок) з якого обсипається до Буга. В верхніх верствах городища вистають людські кістки, цегла і багато кусників глиняних начинь з ранньо-княжої доби (Поля зі слідами палення). Знаходили тут залізні мечі й сокири. Саме городище, як то видно, насипане з поблискої піскової видми, що недалеко від городища і від якої саме городище відділене ровом.

З заходу боронить підходу до городища р. Буг, з полудня і сходу бужна лаха, а з півночі глибокий рів, який відділяє городище від піскової видми, на якій часто трапляються черепки з ранньо-княжої доби.

Саме городище або властиво його половина, яку ще не розмила р. Буг має форму половини овалу, який в поперечнику має до 115 кроків, а в обводі 180 кроків. Висота городища до 10 мет. В середині городища можна заважити кітліну. Рів на 6 мет. широкий ... На городищі ще до недавна росли великі дерева, які тепер корчують і коло тих ям можна зібрати кусники кераміки і цеглу.

На самім городищі один з селян Вільки Угрузької знайшов скарб, але встановити, що то за скарб мені не вдалось. Фото 4, 5. [1, 58,59, 59 v].

с. Головно (гміна) Любомльщина

Село

Головно, Кучани, Масловець, Маглево, Творичовець, Морози, Гришки, Хаціюри, Середика, фільварок в ур. Паськи.

Поля

Трубиці, Терново, Юрища, Рублинець, Мордасово, Язовиця, Золото, Масловець, Підкаліне, Щитинь.

На північ від села в ур. «Шморунова дзялка» кругле городище, яке зветься тут «Колесо». Городище має в обводі 150-200 кроків, вали його розорюються. (Вал має до 1 мет. висоти і 2/2 мет шир.). на ньому виорюють багато череп'я, вугілля і кремення. Ще перед 1914 роком було виорано меч залізний.

Фото 6. Городище «Колесо».

Кургани в ур. «Тарново» (2.)
в ур. «Глинища» (1.)
в ур. «Косань» (1.)

Коло с. Крушинець на півдорозі з с. Головна в ур. «Майорова клуня» на пісковій видмі сліди неоліту.

В тому ж ур. кілька курганів.

В селі Головні на плебанії бере свій початок р. Прип'ять з невеличкої кринички.

Ніяких слідів валу навколо села я не знайшов та й від старожилів про таке не чув. Фото № 6. [1, 60, 60v, 61, 61v]

с. Стара Гута, пов. Любомльський, гм. Головно

На північний захід від села велика піскова видма цілком пуста. На полудневий схід від села розлеглі піскові видми, де є ледь помітні сліди неоліту.

В селі була колись шкляна гута. [1, 62]

с. Шацьк – Любомльщина (гміна).

На північ від села є урочище «Городище» на низьких сіножатях коло озера «Переміт». На тім урочищі немає ніяких слідів насипу або валів.

На півострові що на схід від села на березі озера сліди валу. [1, 63]

с. Рувно або Рівно – гм. Гуца – Любомльщина

Село

Заріче, Середина села, Заболоте, Гуча. В ур. «Печиська» на високому пісковому березі р. Буга сліди неоліту.

Поля

Заріве, Обільник, Веретина, Уліські, Заверетина. [1, 64]

с. Радехів, гм. Любомль – Любомльщина

Село

На греблю, Коло церкви, Стуниська, Ферма.

Поля

В ур. «На курганах» є три могили.

Урочища

Лани, Замлинє, Гряда, Піщанє, Васів, Кругле, Кургани. [1, 65]

с. Пульмо, гм. Пулемєць – Любомльщина

С. Пульмо лежить між озерами Світязем і Пульмом. На березі озера Свитязь в ур. «Грядки» сліди городища або великої могили, котра має яйцевидну форму.

Могила має 15 кроків довжини і

2/2 мет. висоти. Фото № 7. [1,66]

с. Підгородно, гм. Головно – Любомльщина.

В селі очевидно є городище де виорюють цілі глиняні начиння, сокірки надбужанського типу (крем'яні).

(Кремінна сокірка надбужанського типу у в'їта гм. Головно). [1, 67]

Містечко Опалин, гм. Гуца – Любомльщина

На північ від містечка одна могила. [1, 69]

с. Окунин, гм. Любомльська – Любомльщина

На захід від озера ур. Городище. [1, 70]

с. Нудижи, гм. Головно – Любомльщина

На захід від села за болотом великі піскові видми цілком пусті. На північ від с. Заболоте сліди неоліту на пісковій видмі ледь помітні.

Село

Нудижи, Мельники, Заболоте, Піски.

В селі здавна виготовляють глиняний посуд. Гончари замешкують куток Мельники.

В ур. «Провалениця» западається земля по кількадесят метрів [1, 71].

с. Машів, гм. Любомльська

З західної сторони с. Машова на низині видніє невелике городище оточене мокрою сіножаттю, а від полудня і сходу ровом. Городище поросле травою. Висота 4-5 метрів. Поверхня без заглиблення. Фото № 8. [1, 72, 72v].

с. Лісняки – Любомльщини

На ґрунті с. Лісняки, між селом Острівки і Лісняки 3 кургани на 3-4 мет. висоти. Звуть їх тут «Близняки».

Кургани на пасовиську. [1, 73].

с. Забуже, гм. Гуца – Любомльщина

В ур. «Кошарки» виорано кам'яну сокиру з діркою (Н. Т. Ш.).

Поля і сіножаті

«За млином», Зблівниця, Забужисько, Каміничча, Навози, «Великий груд», Загреблі, Убірки, Заполоне, Березени, Різки, Волоки, Замасєв, Заміхаличе, Тенелед, Завеприцьке, «Солтисова долина», Щербне, Подбитинне, Замлине, Довге, Береза, Солтищина, Кошарки. На північ від села на пісковій видмі ледь помітні сліди неоліту.

Забуже село (урочища)

Солінси, Новий куток, Мельники, Лужитки [1, 76].

с. Гуца (гміна) Любомльщина

Урочища в полях.

Городиська, Трубин, Сільчувань.

В ур. «Городиська» на низькій надбужанській сіножаті видніє велике подовге городище, яке тут звуть «Городом». З півночі, заходу і сходу доступ до городища боронять низькі сіножаті поперерізувані бужиськими, які й тепер під час опадів повні води. З полудня доступу до городища глибока бужня лаха, до якої від городища сходить земляний ніби міст. Городище має форму подовгастого чотирикутника з заокругленими кутами.

Довжина городища 270 кроків, широке воно на 95 кроків і 7 мет. висоти. З боків городище поросло травою і корчами і поверхня (піскувата) розорюється на розораній поверхні знаходиться ранньо-княжа кераміка в кусниках.

Фото № 9. [1, 77, 77v]

с. Мосур, гм. Коритницька – Володимирщина

Кутки, поля, кургани. [1, 18]

с. Шацьк – Любомльського повіту

Могили на дорозі до Бутмера, за Шацьком 200-300 могила-курган на сіножатах поміж двох озер (Без легенди) [1, 141].

с. Ставочки. Гм. Олеськ – Володимирщина.

Село в одну вулицю.

Поля

«Михалове болото», Груд, Руська річка, Зади, Милич, Навіз.

В селі був двір п. Беляєвих, та в XVIII ст. належ. до п. Сидищих - ? [1, 28].

с. Пустинка або Особняки, гм. Олеськ. Володимирщина.

Село дістало свою назву від людей, що вийшли з с. Олеська на «осібні ділянки».

Село (кутки)

Ковалі Матій, Вавриші, Бурими, Саливони, Трохими, Марки, Марчуки, Дениси, Ляші, Василі,

Ур. в полях

Заведія, Смольні стаї, Кут, Пиняків, Горбаха, Озерок, Нива, Бортнівське, Випас, Пожар, Пуциничі, Попове [1, 40].

с. Петрівка, гм. Олеськ, Володимирщина.

Поля

Загород, Сорочин, Мамой, Мокре, Лисва (?), Дубина [1, 49].

с. Владинопіль, гм. Олеськ – Володимирщина.

Поля, ур. «Городище» [1].

-10-

i Radostaw. w r. 1741
 posiadatelem Antonina
 Rzewuski, wojewoda
 krakowski, spłacający się
 kwarty et. 26, 470 gr. 27,
 a hybany et. 6808 gr. 16
 w miejsce L. urodził się
 Tymon kaszubski dom
 z c. c. Zygm. 14
 Lubomirski Lubomirski

F. S.

Фото № 3. Чорнові записи О. Цинкаловського про м. Любомль.

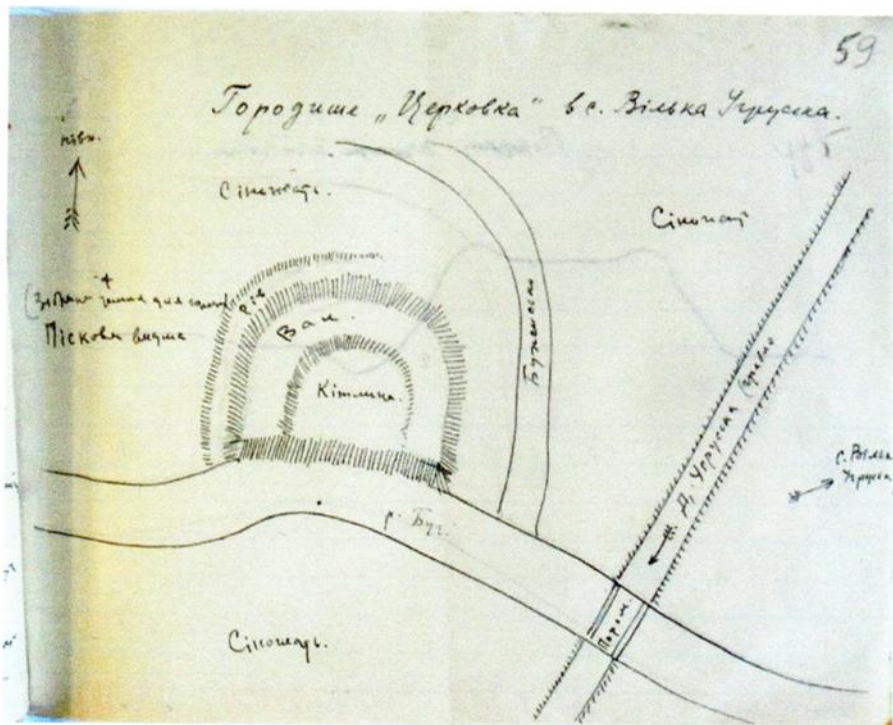

Фото № 4. План-схема городища «Церковка» літописного Угровська.

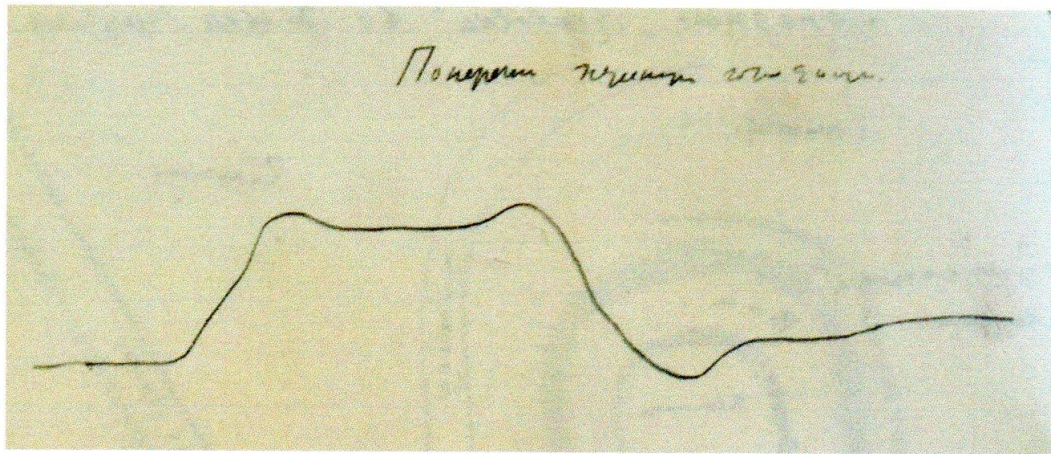

Фото № 5. Поперечний розріз горишки «Церковка».

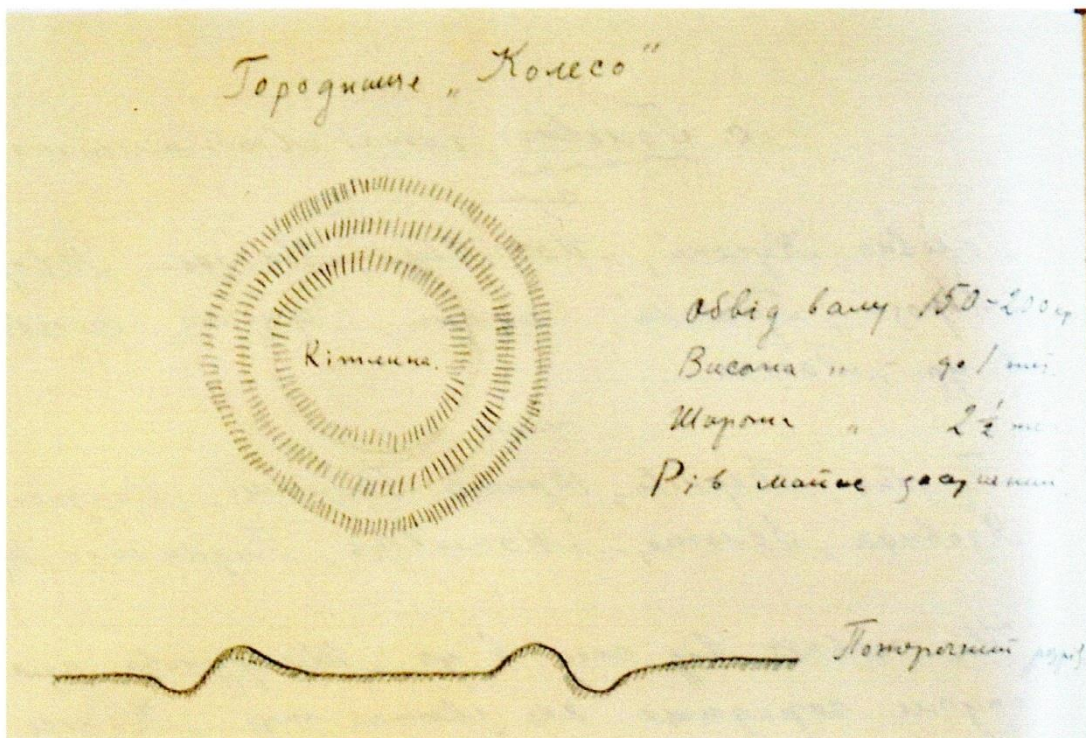

Фото № 6. План городища «Колесо» в с. Головно.

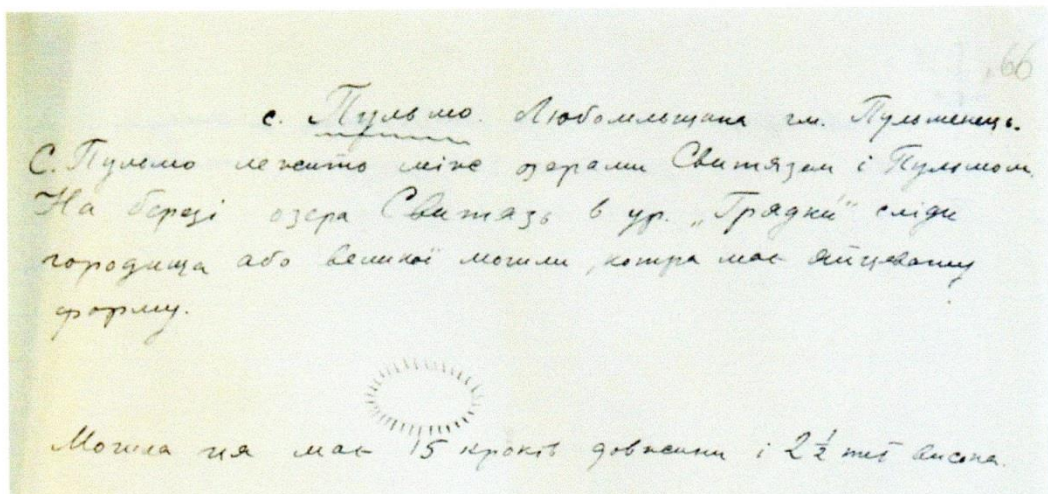

Фото № 7. Городище або могила в с. Пульмо.

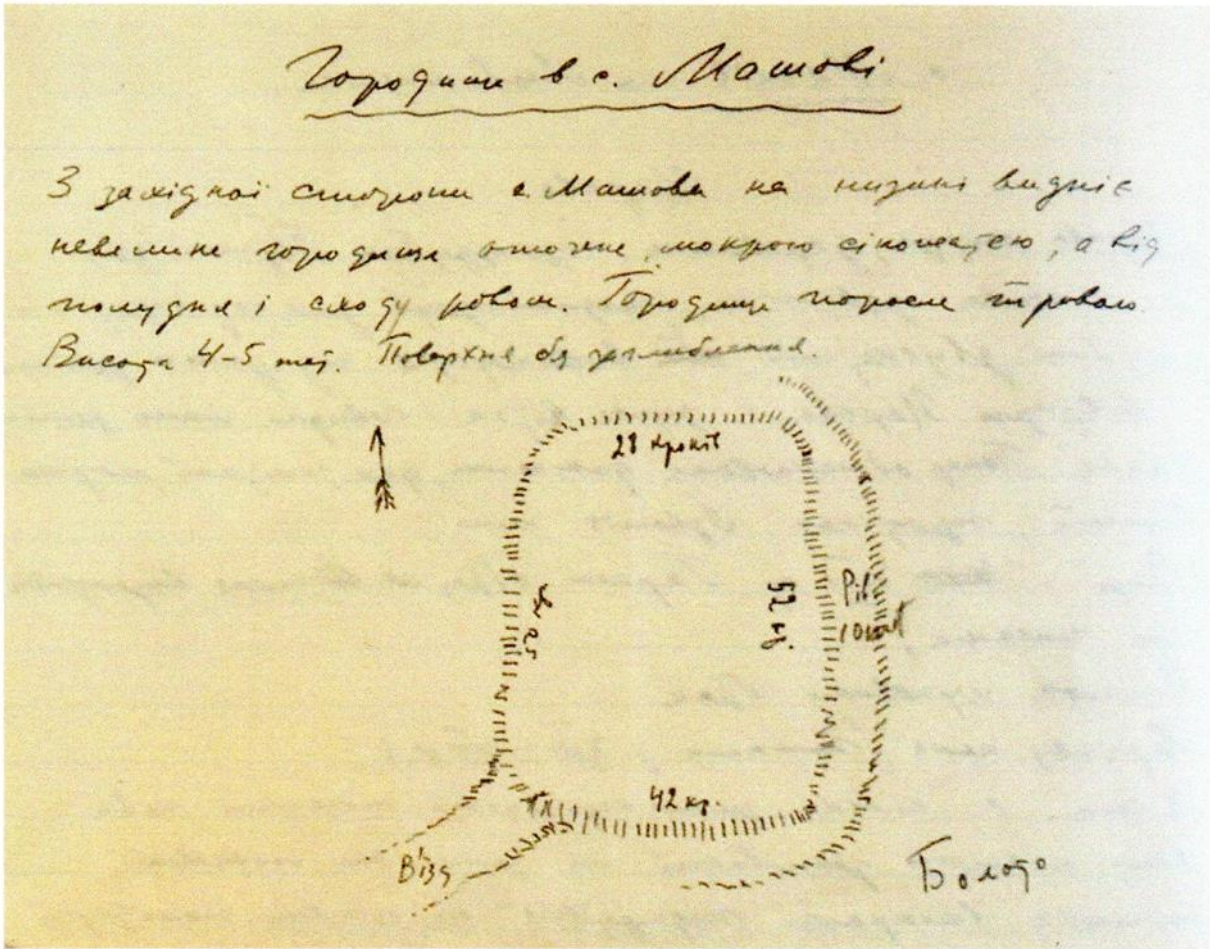

Фото № 8. План-схема городища в с. Машів.

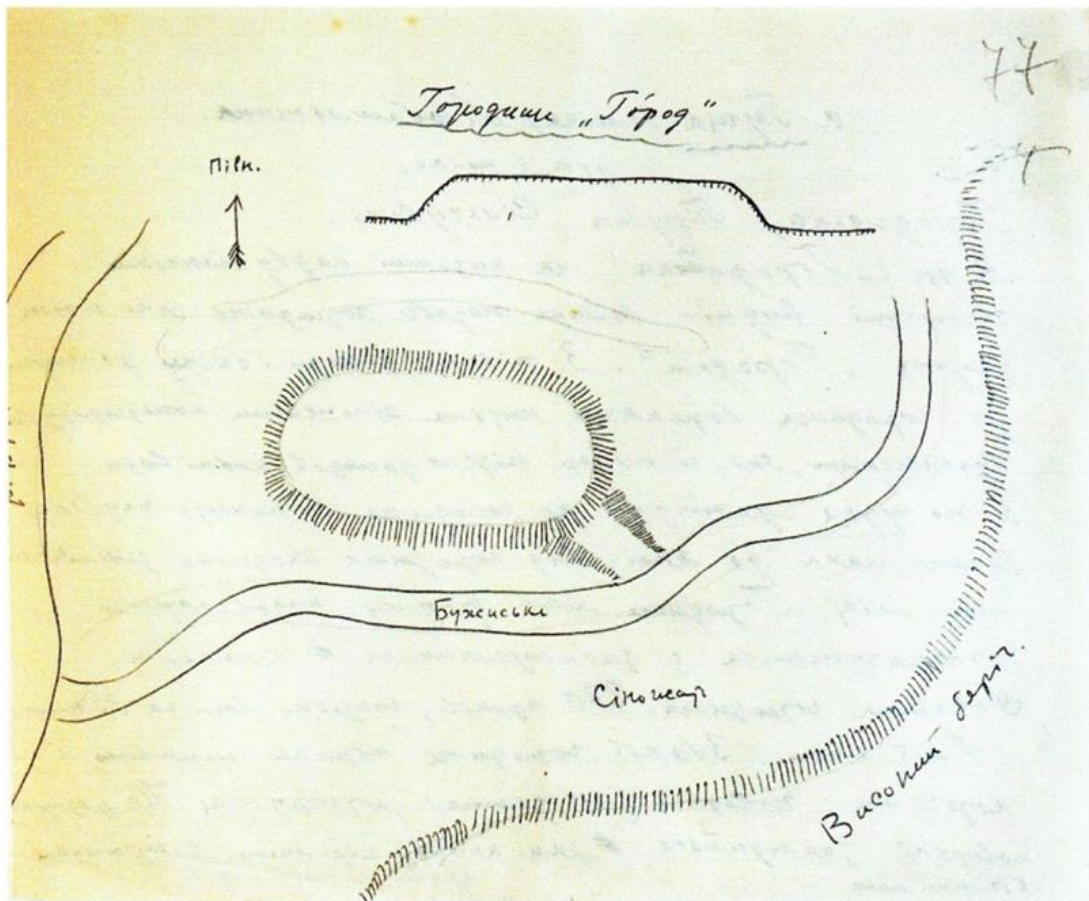

Фото № 9. План –схема городища «Город» в с. Гуца (Міловань).

Джерела та література:

1. ЦДІА м.Львів. Фонд 408, оп. 1, спр. 1188. – Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів. – Чорнові записки до дослідження Цинкаловського О. про археологічні об'єкти. с. 225.
2. Корзанюк М. Кому ж виводити ... *Газета «Радянська Волинь»* від 5 квітня 1989 р. С. 3.
3. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся. Т. I. Інститут дослідів Волині. Канада-Вінніпег, 1988; Т. II. Інститут дослідів Волині. Канада-Вінніпег, 1986.
4. Цинкаловський О. Старовинні пам'ятки Волині. Канада-Торонто, 1975.
5. Cynkałowski A. Materiały do pradziejów Wołynia I Polesia Wołyńskiego. Warszawa, 1961.
6. Бужанський А. Річка Прип'ять та її допливи. Старі водні шляхи між доріччям Чорного моря і Балтиком. Інститут дослідів Волині. Канада-Вінніпег, 1966.
7. Рожко В. Дослідник Волині. *Газета «Радянська Волинь»* від 4 липня 1991 р.; Рожко В. З якого ми роду і кореня. *Газета «Радянська Волинь»*.
8. Шестакова Н. Цинкаловський Олександр та архів історії унії. *Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації*. Матеріали V наукової конференції. м. Луцьк, 27–28 серпня 1998 р. Луцьк, 1998. С. 33–35.
9. Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2023 рік. Луцьк, 2022 р. С. 21–27.

УДК 001(092)(477.82)

Остапук Олександр (м. Любомль)

**ЖИТТЯ ПРИСВЯЧЕНЕ НАУЦІ (ДО 75-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА, ЗАВІДУВАЧА КАФЕДРИ ІСТОРІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ КОВАЛЬСЬКОГО НАУ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»
ТРОФИМОВИЧА В. В.)**

Трофимович В.В. в день 70-річчя. 2018 р.

Володимир Васильович Трофимович народився 17 березня 1948 року в м. Любомль, у сім'ї службовців. Батько працював у торгівлі, мати вихователькою в дитячому садку.